

TÜRKİYE'DE ENDİREKT VERGİ İNCELEME YÖNTEMLERİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE

ON THE APPLICABILITY OF INDIRECT TAX EXAMINATION METHODS IN TURKEY

Serkan TOLGA*

ÖZ

Kaynağı belli olmayan harcamaları ve tasarrufları vergilendirmeye imkân veren vergi inceleme yöntemleri, dünyada endirekt inceleme yöntemleri olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde de geçmiş dönemlerde harcama ve tasarrufların kaynağının araştırılması hususu gündeme gelmiş, bu amacı taşıyan ve kamuoyunda nerden buldun yasası olarak bilinen 4369 sayılı Kanunla getirilen yasal düzenlemeler, uygulama imkânı bulamadan yürürlükten kaldırılmıştır. Peki Ülkemizde endirekt inceleme yöntemlerinin uygulanması mümkün müdür?

Anahtar Kelimeler: Endirekt Vergi İncelemeleri, Nerden Buldun, Ekonomik Gerçeklik İncelemeleri.

Jel Sınıflandırma Kodları: H24, K34.

ABSTRACT

Tax examinations which enable taxing undefined income sources are named as indirect tax examinations around the world. In our country too, the issue of examination of undefined expenditure and savings has been on the table for quite some time after the Law, no. 4369, which was known as “the law of where did you find?” which was however annulled without having entered into force. In that case, is it possible to apply indirect examination methods in our country?

Keywords: Indirect tax examinations, what is the source?, economic reality examinations

Jel Classification Codes: H24, K34

* Vergi Müfettiş Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, serkan.tolga@vdk.gov.tr, ORC-ID:0000-0002-5413-9337.

Tolga, S. (Ağustos 2020). Türkiye’de Endirekt Vergi İnceleme Yöntemlerinin Uygulanabilirliği Üzerine, *Vergi Raporu*, 251, (190-201).

GİRİŞ

Ülkemizde daha önce servet beyanı, hayat standardı, nerden buldun gibi vergi güvenlik müesseseleri uygulanmış veya uygulanmaya çalışılmıştır. Vergi idaresi, bu güvenlik müesseselerinden yararlanarak, mükelleflerce vergi dışı bırakılan gelir unsurlarını tespit etmeyi amaçlamıştır.

Gelişmiş ülkelerin vergi sistemleri irdelendiğinde, benzer amaca hizmet eden vergi güvenlik müesseselerinin başarılı bir şekilde uygulandığı görülebilecektir. Bu hususta en verimli inceleme tekniklerinin Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) uygulandığı yorumları yapılabilir.

Ülkemizde harcama ve tasarrufların kaynağını sorgulayan bir vergi güvenlik müessesesinin ihdası halinde, vergi sistemimiz ve sermaye hareketleri bu durumdan nasıl etkilenecektir. Çalışmamızda bu soruların cevabı aranmaktadır.

1- GELİRİN TANIMINA YÖNELİK TEORİK YAKLAŞIMLAR

Öğretide hangi gelirlerin vergilendirilmesi gerektiğine yönelik iki teori bulunmaktadır. Bunlar kaynak teorisi ve net artış teorisidir. Bu kavramlara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

1.1- Kaynak Teorisi

Kaynak teorisine göre, “üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal kaynak, teşebbüs) üretim sürecine sokulmaları sonucunda faktör sahiplerinin elde ettikleri değerler akımı (ücret, faiz, rant, kar) gelir olarak kabul edilmektedir.”¹ Bu noktada, kaynak teorisine en yakın vergileme yapan ülkenin İngiltere olduğu söylenebilecektir.

1.2- Net Artış Teorisi

Net artış teorisine göre gelir, belli bir dönemde servette meydana gelen net artış şeklinde

tanımlanmaktadır. Bu teoride vergilendirilme yapılabilmesi için gelirin belirli bir kaynaktan elde edilmesi ve sürekli olması gerekmektedir.

*“Geliri en geniş anlamı ile tanımlayan ülkelere ABD örnek olarak verilebilir. Bu ülkenin vergi kanunlarında gelir tanımlanmamış, aksi kanunlarda belirtilmedikçe hangi kaynaktan elde edilirse edilsin bütün gelirlerin gelir kavramına girdiği belirtilmiştir.”*²

Ayrıca İsveç, Danimarka ve Finlandiya gibi İskandinav Ülkeleri de vergilendirmede net artış prensibini benimsemişlerdir.

2- ÜLKEMİZDE DAHA ÖNCE YÜRÜRLÜKTE OLAN BAZI UYGULAMALAR

2.1- Servet Beyanı Uygulaması

1960 vergi reformuyla yürürlüğe giren servet beyanı uygulaması, 1984 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu uygulama, servet artışlarının ve harcamaların mükelleflerce (ticari ve mesleki kazanç sahipleri) gelir vergisi beyannamesi ekinde bildirilmesi esasına dayanmaktadır. Vergi idaresi bu bildirimle, bir dönem içerisinde servette ortaya çıkan safi artışın ve aynı dönemde yapılan tüm harcamaların kaynağını araştırmayı amaçlamaktadır. Kaynağı açıklanamayan servet artışları ve harcamalar, uygulama kapsamında vergisi ödenmemiş gelir olarak nitelendirilmiştir.

Servet beyanı uygulamasına yönelik olarak öğretide yer alan çeşitli görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

“Servet Beyanı müessesesinin yirmi yıllık uygulaması sonucunda, bu müessesesinin gelir vergisi sistemimizin en etkin ve vazgeçilmez oto kontrol aracı olduğu tartışmasız bir şekilde kabul edilmiştir. Ancak bu müessesenin ülkemizde kendisinden beklenen amaçları tam olarak ger-

¹ Zeynep ARIKAN, Ahmet İNNECİ. “Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar”. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/230716>). Erişim tarihi: 08 Şubat 2020.

² Recep BİYİK. “Gelir Tanımı Harcama ve Tasarruflardan Hareketle Gelirin Tespiti ve Mali Milat Uygulaması”. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/makaleler/2177>). Erişim tarihi: 8 Şubat 2020.

çkeleştirdiği de söylenemez. (...) büyük bir yükümlü kitlesinin servet beyannamesi verme yükümlülüğünün dışında bırakılması gibi nedenler bu müesseseden beklenen amaçların tam olarak gerçekleşmesini engellemektedir³

“Servet incelemeleri bir anlamda kayıt dışılığı kavramaya yönelik bir denetim sisteminin gelişmesine ve yerleşmesine neden olması dolayısıyla giderek önem kazanmıştı. Ancak servet ve gider bildiriminin kaldırılması ile birlikte ortaya çıkan boşluk doldurulamadığından, günümüzde kişilerin gerçek gelirlerini kavramak da zorlaşmış bulunmaktadır.”⁴

Servet beyanı “yabancı sermayenin dışarı kaçmasına ve servetin gizlenmesine neden olur, kişisel sır niteliğindeki bilgilerin açığa çıkmasına neden olur, dolayısıyla antidemokratiktir; son olarak servetin incelenmesi çok zordur, bu ise kaçakçılığın önlenmesinde etkili olamayacağı anlamına gelmektedir.”⁵

2.2- Hayat Standardı Uygulaması

Hayat standardı esası, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’na 2772 sayılı Kanunla⁶ eklenen mükerrer 116. Madde ile Türk Vergi Sistemi’ne girmiştir. Uygulama, “ticari kazanç ve serbest meslek

grubu mükelleflerinin, vergi dairesine beyan etikleri kazançların asgari tutarın altında olduğu durumlarda mükellef beyanı üzerinden değil, hayat standardı esasında belirlenen asgari tutar üzerinden vergilendirmeyi öngörmektedir.”⁷ Hayat standardı uygulaması en son 2001 yılı gelirlerine uygulanmış ve yürürlükten kaldırılmıştır.⁸

Yukarıda belirtilen yasal düzenlemeler Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle dava konusu edilmiştir. Anayasa Mahkemesinin kararı⁹ özetle; “Hayat Standardı Uygulaması, vergi yükümlüsünün ulaştığı yaşam düzeyini sağlayabilmesi için yaptığı gideri karşılayan bir gelirinin olabileceğini varsayarak gerçek gelire ulaşabilmek amacıyla getirilmiş bir vergi kontrol sistemidir.” (...)Mükelleflere aksini açıklama ve kanıtlama olanağı vermeyen bu kural Anayasanın 73¹⁰’üncü maddesinde belirtilen “mali güce göre vergi ödeme” ilkesine aykırı düşmektedir.(...)” şeklindedir.

Hayat standardı uygulamasını endirekt vergi inceleme metodu olarak nitelendirmek mümkün değildir. Ancak uygulama nezdinde Anayasa Mahkemesinin verdiği karar, endirekt inceleme yöntemlerine yönelik olası yasal düzenlemelerde yol gösterici olabilecektir. Söz konusu karar bu yönüyle önem arz etmektedir. Anayasa Mahke-

³ Uluç Ali ÖNGER, Ali SERDAR, Yener MERCİMEKÇİ. “Servet Beyanı Esası ve Bazı Sorunlar”. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/makaleler/166>). Erişim tarihi: 8 Şubat 2020.

⁴ Veysi SEViĞ. “Türk Vergi Sisteminde Servet Bildirimi İncelemeleri”. (<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Veysi%20Sevi%C4%9F/T%C3%BCrk%20vergi%20sisteminde%20servet%20bildirimi%20incelemeleri.pdf>). Erişim tarihi: 8 Şubat 2020.

⁵ Kenan BULUTOĞLU. *Türk Vergi Sistemi*. Çağlayan Kitabevi. İstanbul 1967. s.138.

⁶ 2772 sayılı Kanun 31.12.1982 tarih ve 17.915 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Mezkur Kanunun Geçici 6. maddesi, hayat standardı esasının 1982 yılı kazançlarına da uygulanmasını öngörmektedir.

⁷ Doğan BOZDOĞAN, Serhat KURT. “Hayat Standardı Esasının Anayasal Vergileme İlkeleri Açısından İncelenmesi ve Vergiyi Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi”. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/803203>). Erişim tarihi: 9 Şubat 2020.

⁸ 4605 sayılı Kanunun Geçici 58’inci maddesi uygulamanın en son 01.01.2000-31.12.2001 arasında yürürlükte olacağını hüküm altına almıştır.

⁹ Anayasa Mahkemesinin 12.11.1991 tarih ve 1991/43 sayılı kararı, 23.07.1992 tarih ve 21.293 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21293.pdf>). Erişim tarihi: 9 Şubat 2020.

¹⁰ Anayasanın 73’üncü maddesinin 1’inci fıkrası “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.” Şeklindedir.

mesinin kararı detaylı olarak irdelendiğinde ortaya çıkan sonuç; gerçek gelire ulaşmak amacıyla ihdas edilecek alternatif inceleme yöntemlerinin, mükelleflere aksini ispatlama hakkı verdiği sürece anayasa aykırılık teşkil etmeyeceğidir.

2.3- Nerden Buldun Yasası

4369 sayılı Kanunla¹¹ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda (GVK)¹² önemli değişiklikler yapılmıştır. Değişiklikler sonrasında GVK'nın 1'inci maddesi "Gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği, tasarruf veya harcamasına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safi tutarıdır" halini almıştır.

4369 sayılı yasanın genel gerekçesi¹³ "gelirin tanımı genişletilerek, her türlü gelir vergilendirilebilir hale gelmiştir. Kişilerin servet ve harcamalarındaki artışları beyan ettikleri kayıtlı gelirleri ve diğer yasal kaynaklarla açıklayamamaları durumunda idarenin ekstra gelirin kaynağını ispatlama yükümlülüğü olmaksızın vergileme yetkisi oluşmaktadır. Böylece eroir, esrar, silah kaçakçılığı gibi yöntemlerle gelir elde edenler polis tarafından yakalanamadıkları halde servet ve harcamalarındaki artışları açıklayamayacakları için, gelirlerinden vergi ödemek zorunda kalacaklardır" şeklindedir.

"4369 Sayılı kanunla gelirin tanımının değişti-

*rilmesi ile birlikte gelir unsurunun kanunda açık bir şekilde belirtilmesi anlayışı terk edilerek, bunun yerine bir gelir unsurunun vergilendirilmesi için, açıkça vergiden istisna edildiğine ilişkin bir hükmün bulunması gerektiği ilkesine geçilmiştir. Bir başka deyişle istisnalar içinde yer almıyor veya veraset ve intikal vergisi kapsamında değerlendirilmüyorsa, vergiye tabi diğer kazanç ve iratlar olarak vergilendirilecektir."*¹⁴

4783 sayılı Kanunla¹⁵ GVK'nın 1'inci maddesi "gelir, bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır"¹⁶ şeklini almıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere 4369 sayılı Kanunla getirilen ve kamuoyunda nerden buldun ismiyle bilinen uygulama yürürlükten kaldırılmıştır. 4783 sayılı Kanunla getirilen gelir tanımı hâlâ yürürlüktedir. Mevcut durumda, vergi idaresinin harcama ve tasarrufların kaynağını doğrudan sorgulayabilme imkânı bulunmamaktadır.

4369 sayılı Kanun uygulamasına yönelik olarak öğretide yer alan çeşitli görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

"4369 sayılı kanun ile yapılmak istenen; Vergi kanunlarının hemen hemen tümünde değişiklik yaparak köklü değişiklikler içeren, ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınmasını sağlayan, bir başka deyişle kayıt dışılığın yok edilmesine yönelik reform niteliğinde bir çalışmadır. Bu çalışma

¹¹ 4369 sayılı Vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Gider Vergileri Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Veraset Ve İntikal Vergisi Kanunu, Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, 3505 Sayılı Kanun, Katma Değer Vergisi Mükelleflerin Ödeme Kaydedici_ Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanun, Belediye Gelirleri Kanunu, 1318 Sayılı Ve 4208 Sayılı Kanunlar ile 178 Sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Ve 190 Sayılı Genel Kadro Ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 29.07.1998 tarih ve 23.417 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de Yayımlanmıştır.

¹² 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu 06.01.1961 tarih ve 10.700 sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanmıştır.

¹³ Gelir İdaresi Başkanlığı. (https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/gerekciler/6183/tvk_4369_sayili_kanun_1.pdf). Erişim tarihi: 08 Şubat 2020.

¹⁴ Kamil GÜNGÖR. "4369 Sayılı Yasa İle Getirilen Temel Değişikliklerin 2003 Mali Yılına Girmeden Hatırlanması Ve İrdelenmesi". (<https://www.mevzuatdergisi.com/2002/07a/03.htm>). Erişim tarihi: 15 Şubat 2020.

¹⁵ 4783 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu. Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, 4306 Sayılı Kanun, 4481 Sayılı Kanun ve 4562 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 09.01.2003 tarih ve 24.998 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶ Esasen bu gelir tanımı 4444 sayılı Kanunla yapılan yasal değişikliklerle 1999-2002 yılları arasında da uygulanmıştır.

Türk Vergi Sistemini olumlu yönde değiştirmeye yönelik bir değer olarak kabul edilmelidir.”¹⁷

“4369 sayılı yasa, geliri kaynak esasına göre tanımlayarak tüm gelirlerin vergilendirilmesini amaçlamıştır. Ayrıca vergi oranlarını da düşürerek daha fazla kesimlerin kayıt altına alınmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bütçe harcamalarının kısılmasına yönelik her hangi bir yasal düzenleme söz konusu değildir. Başarısız olmasındaki en önemli etkenlerden birisi de budur.”¹⁸

“Kayıt dışı ekonominin önlenmesi açısından bu ürünün tek seçenek olarak sunulması, vergi yönetimde köklü değişiklik ihtiyacını gündemden uzaklaştırmakta, üstelik idarenin yapısını kolaycılığa iterek vergiyi doğuran olayların gerçek mahiyetini kavranamaz hale getirmektedir. Şüphesiz vergi güvenlik sistemleri, vergi kanunları açısından bir gerekliliktir. Ancak kayıt dışı ekonominin %50'lere ulaştığı bir ortamda bu yöntem sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.”¹⁹

3- İZAHA DAVET UYGULAMASI ENDİREKT İNCELEME YÖNTEMİ MİDİR?

Vergi Usul Kanununun²⁰ (VUK) 370'inci maddesinin 6728 sayılı Kanunla²¹ yeniden düzenlenmesi sonucunda İzaha davet müessesesi uygulamaya konulmuştur. Uygulama, mükelleflerin vergi kaybına sebebiyet verdiği konusunda idarece tespitler yapılması halinde, idarenin mükellefleri vergi incelemesine veya takdir komisyonuna

sevk etmeden önce tespit edilen hususla ilgili olarak, mükelleflerden açıklama talep etmesi şeklinde yürütülmektedir.

İzaha davet müessesesine ilişkin detaylar 482 Sıra No.lu VUK Genel Tebliğinde²² belirlenmiştir. İlgili tebliğin 'Giriş ve Amaç' başlıklı 1'inci bölümü “ (...) getirilen bu düzenleme ile İdare ve mükellefler arasındaki uyuşmazlıkların azaltılması, İdarenin zamanını daha etkin ve verimli alanlara hasretmesi, olayların gerçek mahiyetinin tespit edilmesine mükelleflerce daha çok katkıda bulunulması ve bu sayede vergiye gönüllü uyumun artırılması amaçlanmaktadır. (...)” şeklindedir.

482 Sıra No.lu VUK Genel Tebliğinde de belirtildiği üzere, izaha davet müessesesinin ihdas edilmesindeki temel amaç denetim birimlerinin etkin ve verimli işler yapabilmesine zemin hazırlamaktır. Uygulama ihdas edilirken, kaynağı belli olmayan harcama ve tasarrufların kaynağının sorgulanması amaçlanmamıştır. Zaten uygulamanın da böyle bir amaca hizmet edebilmesi mümkün değildir. Belirtilen sebeplerle, izaha davet uygulamasını bilinen anlamda endirekt inceleme metodu olarak tanımlamak mümkün değildir.

4- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE UYGULANAN ENDİREKT İNCELEME YÖNTEMLERİ

Amerika Birleşik Devletleri, (ABD) 20,58²³

¹⁷ Temel SAVAŞ. “Uygulama Alanı Bulmamış Eski Bir Düzenlemeye Yeniden Bakış ve Vergi Sistemimizde Yapılması Zorunlu Radikal Düzenleme Önerileri”. (<https://www.izmirymmo.org.tr/usercontent/images/BultenEylulEkim72-2005.pdf>). Erişim tarihi: 15 Şubat 2020.

¹⁸ Kamil GÜNGÖR. “4369 Sayılı Yasa İle Getirilen Temel Değişikliklerin 2003 Mali Yılına Girmeden Hatırlanması Ve İrdelenmesi”. (<https://www.mevzuatdergisi.com/2002/07a/03.htm>). Erişim tarihi: 15 Şubat 2020.

¹⁹ Mustafa UYSAL. “Mali Milat Mı, Mali Cellat Mı?”. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/Makaleler/3798>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.

²⁰ 213 sayılı Vergi Usul Kanunu 10.01.1961 tarih ve 10.703 sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanmıştır.

²¹ 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 09.08.2016 tarih ve 29.796 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²² 482 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği 25.07.2017 tarih ve 30.134 sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanmıştır.

²³ 2018 yılı verisidir. Belirtilen veri Uluslararası Para Fonu (IMF) raporundan alınmıştır. (<https://egezegeen.com/ekonomi/dunyanin-en-buyuk-ekonomileri-siralamasi/>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.

trilyon dolarlık Gayri Safi Yurt İçi Hasılasıyla dünyanın en büyük ekonomisidir. Küresel ekonominin %25'ini oluşturan ABD'nin 1986 yılında gerçekleştirdiği vergi reformunun başarılı sonuçlar verdiği söylenebilecektir. İstatistiki bilgilere göre, *"ABD'de toplam vergi gelirlerinin 2/3'ü gelir üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır. Ülkede toplanan tüm vergilerin %98'i idarenin herhangi bir müdahalesi olmaksızın mükellefler tarafından kendiliğinden ödenmektedir."*²⁴

Yukarıda belirtilen veriler dikkate alındığında, ABD'nin etkin bir vergilendirme sistemi oluşturduğu yorumu yapılabilecektir. Bu etkinliğin sağlanmasında, Amerikan Gelir İdaresinin²⁵ toplum nezdindeki itibarının payı büyüktür. Aslında IRS'ye bu itibarı sağlayan ABD vergi mevzuatıdır. Peki bahsedilen mevzuat geliri nasıl tanımlamaktadır?

ABD Gelir Vergisi Kanunu gelir kavramını *"Vergiye tabi gelir brüt gelirdir. Brüt gelir hangi kaynaktan elde edilirse edilsin vergilendirilir. Yasa dışı faaliyetlerden elde edilen gelir vergiye tabidir ve IRS'ne bildirilmelidir."*²⁶ şeklinde hüküm altına almıştır. Kanun hükmünden anlaşılabileceği üzere, ABD Gelir Vergisi Kanununa göre bir gelir unsurunu vergilendirmek için kanunda açık bir şekilde belirtilmesi gerekmemektedir. Başka bir ifadeyle bir gelir unsurunun vergilendirilmemesi için, açıkça vergiden istisna edildiğine ilişkin bir hükmün bulunması gerekmektedir.

ABD Gelir Vergisi Kanununun mevcut halindeki gelir tanımı, Ülkemizde 4369 sayılı Kanun-

la getirilen gelir tanımıyla benzerdir ve aynı şeyi amaçlamaktadır. Bu amaç, kaynağı açıklanamayan harcama ve tasarrufların vergilendirilmesidir.

ABD'deki vergi incelemelerini irdeleyen bir çalışmada şu ifadeler yer almaktadır. *"Özellikle endirekt inceleme yöntemleri (finansal durum incelemeleri ve ekonomik gerçeklik incelemeleri) IRS'e oldukça önemli güç vermektedir. Bu teknikler nedeniyle mükellef, beyan dışı bıraksa da kimi gelirlerinin harcama ya da tasarruf yoluyla ortaya çıkacağını ve bununda IRS'nin bilgi ağı sayesinde tespit edileceğini bildiğinden doğru beyanda bulunmaktadır."*²⁷

Yapılan araştırmalarda, *"ABD'de yüksek bir vergi ahlakı ile birlikte düşük düzeyde bir kayıt dışı ekonominin olduğu"*²⁸ sonucuna varılmıştır. Bu noktada, endirekt inceleme yöntemlerinin kayıt dışı ekonomiyle mücadelede olumlu sonuçlar verdiği yorumları yapılabilecektir.

5- ENDİREKT İNCELEME YÖNTEMLERİNİN SERMAYE HAREKETLERİNE ETKİSİ

5.1- 4444 ve 4783 Sayılı Kanunların Genel Gerekçeleri

4444 sayılı Kanunun genel gerekçesi²⁹ özetle *"(...) 4369 sayılı Yasa toplumun geniş kesimlerinde kabul ve destek görmüştür. Ancak bu yasanın hazırlıkları sırasında ve yasalaşma sürecinde var olan koşullar daha sonradan hızla değişmiş, 1997 yılı ortalarında Tayland'da başlayan ve sermaye ve mal hareketleri yoluyla Güneydoğu Asya'yı et-*

²⁴ İhsan Cemil DEMİR. ABD Vergi Sistemi ve Gelir İdaresi. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19007>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.

²⁵ (Amerikan Gelir İdaresi) Internal Revenue Service, makalenin devamında IRS olarak anılacaktır.

²⁶ Wikipedia. (https://en.wikipedia.org/wiki/Taxation_in_the_United_States#Income_tax_withholding). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.

²⁷ Nazmi KARYAĞDI. "Amerika Birleşik Devletleri Gelir İdaresi'nde Vergi İncelemesi". (<https://vergialgi.net/assets/catalogs/amerika-birlesik-devletleri-gelir-idaresi-irs-te-vergi-incelemesi.pdf>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.

²⁸ Ulvi SANDALCI, İnci SANDALCI. "Vergi Ahlakı ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi: Oecd Ülkeleri Özelinde Bir İnceleme". (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/402035>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.

²⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı. (https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/gerekceler/GVK/4444_sayili_kanun.pdf). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.

kisi altına alan finansal kriz 1998'in ortalarında Rusya'yı da etkisi altına alarak bütün dünya ekonomilerini derinden sarsmıştır. Tüm dünya ekonomilerini sarsan ekonomik krizin olumsuz etkileri Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkilemiş, 1998 yılında başlayan ekonomik daralma 1999 yılında da devam etmiştir. (...)Yukarıda ayrıntıları ile açıklanan ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanan bu tasarı, ekonomik koşulların işletmelerin malî yapılarına olan olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasında çok önemli katkı yapacaktır. Ayrıca bu yasa 4369 sayılı Yasanın çok önemli bazı düzenlemelerinin daha sağlıklı bir ortamda yürürlüğe girmesini ve daha olumlu sonuçlar doğurmasını sağlayacak, 4369 sayılı Yasanın başarı şansını artıracaktır.(...)” şeklindedir.

4783 sayılı Kanun gerekçesinde³⁰ ise “ (...) Kişilerin üretim sürecine katkıları dolayısıyla elde ettikleri gelirler vergilendirilirken, üretime katkı sonucunda elde edilmeyen, gelirin yeniden paylaşımı olarak nitelendirilebilecek bir kısım gelir unsurunun vergilendirilmemesi vergilendirmenin genellik ve eşitlik ilkesini zedelemekte, toplumda vergi ödemeye karşı bir direnç oluşmasına yol açmaktadır. Mevcut düzenlemenin yarattığı diğer bir sorun, vergiye tabi olması gerektiği halde beyan dışı bırakılan kazanç ve iratların, vergiye tabi olmadığı ileri sürülen gelirlerden kaynaklandığı yolundaki gerekçelerle mükelleflerin Vergi Usul Kanunundaki 30/7³¹ maddeye göre yapılacak tarhiyatlardan kaçınabilmeleridir. Kaldı ki, vergiden kaçınma kastı olmasa dahi varlığı tespit edilen gelirin hangi vergilendirme rejimi çerçeve-

sinde vergilendirileceğinin tespiti mevcut sistem içinde mümkün olmayabilmektedir. (...)” açıklamalarına yer verilmiştir.

5.2- Vergi Güvenlik Müesseselerinin Sermaye Hareketlerine Etkisine Yönelik Görüşler

Harcama ve tasarruflardaki açıklanamayan artışların vergilendirilmesinin sermaye hareketlerine etkisine ilişkin çeşitli görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

“Servet beyanı nerden buldun ve benzeri vergi güvenliği önlemlerine karşı ileri sürülen en güçlü görülen sav, “servetin yurt dışına ya da ekonomik yaşam dışına kaçması” iddiasıdır. Bu kurumların 23 yıl uygulanmasından sonra kaldırılmasını izleyen yıllarda ülke ekonomisinde hiçbir iyileşme olmaması, tam tersine bu kurumların kaldırıldığı 1983 ten sonra ekonomimizin sürekli kriz içinde kalması, giderek kötüye gitmesi, ileri sürülen bu çeşit iddiaların yanlışlığını gösteren en şaşmaz delildir.”³²

“Mali milat adı altında belirtilen düzenleme vergi tabanının genişletilmesi, kayıt dışı ekonominin kayda alınması, sisteme basitlik ve açıklık sağlanması, vergi adaletinin sağlanması ve sistemin ekonomi ile uyumlu hale getirilmesi amacıyla 1998 yılında vergi sistemimize dahil edilmiş ancak aynı yıl yaşanan ağır ekonomik kriz, yasa uygulamasının 2003 yılı başına ertelenmesine neden olmuştur. Son dönemde söz konusu yasal düzenlemenin Türkiye’den sermaye çıkışına neden olduğu, yatırımları azalttığı, işsizliğe neden

³⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı. (https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/gerekceler/GVK/4783_sayili_kanun.pdf). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.

³¹ VUK 30/7 hükmü “denetim elemanlarınca yapılan incelemeler sırasında, mükellefler, her türlü harcama ve tasarruflarını vergisi ödenmiş veya vergiye tabi olmayan kazançlardan sağladıklarını kanıtlamazlarsa, harcama ve tasarrufların vergiye tabi tutulmuş veya vergiye tabi olmayan kazançlardan sağlandığı kanıtlanamayan kısmı, harcama ve tasarrufun mevcudiyetinin tespit edildiği dönemden bir önceki dönemde elde edilmiş ve vergisi ödenmemiş kazanç olarak ilgili dönem matrahının takdirinde dikkate alınır.” şeklindedir.

³² Hasan DOĞAN. “Vergide Kayıt Dışılık Önlenmek İsteniyorsa”. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/makaleler/3683>). Erişim tarihi: 28 Şubat 2020.

olduğu gibi tezler ileri sürülerek yasanın yürürlüğüne engel olunmak istenmektedir. Mali milat ile ilgili düzenlemenin iptali veya ertelenmesi kanaatimizce olan bir sorunu ertelemekten veya görmezden gelmekten başka bir şey değildir.”³³

5.3- Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırım, bir ülkedeki firma veya bireyin başka bir ülkede ticari amaçla yaptığı yatırımdır. Doğrudan yabancı yatırımlar, yabancı bir ülkede bir iştirak veya iştirak şirketi açılması, mevcut bir yabancı şirkete kontrol edilmesi veya yabancı bir şirket ile birleşme veya ortak girişim yoluyla kontrol edilmesi gibi çeşitli şekillerde de yapılabilir.³⁴

Çalışmamızın önceki bölümlerinde ABD’de endirekt inceleme yöntemlerinin başarılı bir şekilde uygulandığına yer verilmiştir. Dünyada en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken ülke ABD’dir. ABD, 2016 yılında 457 Milyar Dolar; 2017 yılında ise 275 Milyar Dolar doğrudan yatırım çekmiştir.

Bütün ülkelerin kendine özgü ekonomik ve sosyal koşulları vardır. Vergi sistemlerinin de bu koşullar doğrultusunda şekillendirildiği bilinmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde vergilendirmede net artış teorisini benimseyen ülkelere yer verilmiştir. Bu ülkelerin mevcut sermaye stoku irdelendiğinde, net artış yöntemiyle vergilendirme yapılmasının yabancı yatırımları engellediği ve milli serveti yurt dışına kaçırdığı yönünde yorum yapılması mümkün değildir.

6- DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın bu kısmına kadar, Ülkemizde daha önce yürürlükte olan vergi güvenlik uygulamalarına, ABD’de günümüzde yürürlükte olan

vergi güvenlik uygulamalarına ve bu uygulamaların kayıt dışı ekonomi ile sermaye hareketleri üzerindeki etkisine yönelik görüşlere yer verilmiştir.

Peki Ülkemizde ABD’deki uygulamaya benzeren bir vergi güvenlik müessesesi ihdas edilmesi mümkün müdür? Benzer bir uygulama hayata geçirilecekse beklenen amaç nedir ve bu amaca hizmet etmesi için nasıl uygulanmalıdır? Bu soruların cevabı çalışmanın devamında yanıtlanmaya çalışılmıştır.

6.1- Hukuki Olarak Mümkündür

Devlet egemenliğinin sembolü olarak kabul edilecek temel yetkilerden biride vergilendirme yetkisidir. Anayasamızın ‘Vergi Ödevi’ başlıklı 73’üncü maddesi “*Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.(...)*” şeklindedir.

Anayasa Mahkemesinin hayat standardı uygulamasına yönelik verdiği 12.11.1991 tarih ve 1991/43 sayılı kararı irdelendiğinde, yasama organının gelirin tanımına yönelik tasarrufunun ve gerçek geliri kavramak üzere ihdas edeceği vergi kontrol mekanizmalarının Anayasaya aykırılık teşkil etmeyeceği sonucuna varılabilecektir. Başka bir ifadeyle, mükellef hakları gözetilerek ihdas edilecek bir vergi güvenlik müessesinde, hukuki açıdan hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

6.2- Endirekt İnceleme Yöntemlerinden Beklenen İşlev Nedir?

Gelir vergisi sistemimizde bir vergi güvenlik açığının bulunduğu genel olarak kabul görmek-

³³ Celal ÇELİK. “Mali Milat Kalkmamalı Ancak Uygulamada Değişikliğe Gidilmelidir”. (http://www.degerymm.com.tr/tr/images/pdf/mali_milat_kalkmamali_ancak_uygulamada_degisiklige_gidilmelidir.pdf). Erişim tarihi: 28 Şubat 2020.

³⁴ Uluslararası Hızlandırma Programı. “Doğrudan Yabancı Yatırım (FDI) Nedir?”. (<https://innogate.org/dogrudan-yabanci-yatirim-fdi-nedir/>). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.

tedir. Yine vergi incelemelerinin daha etkin yürütülebilmesi adına mal hareketlerini değil, para hareketlerini takip edebilecek bir denetim sistemi oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Bu noktada, Ülkemizde ihdas edilmesi muhtemel endirekt inceleme uygulamasından beklenen temel işlev, vergi güvenlik açığını kapatması ve vergi denetiminde etkinliği sağlamasıdır.

6.3- Başarılı Bir Şekilde Uygulanabilmesi İçin Kapsamlı Bir Vergi Reformuyla İhdas Edilmelidir

Harcama ve tasarruflardaki açıklanamayan artışların vergilendirilmesi için GVK'nın 1'inci maddesinde belirtilen gelir tanımının değiştirilmesi ve buna bağlı olarak GVK ve VUK'ta bazı değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Ancak mevcut vergi sistemimizde sadece bu değişikliklerin yapılarak, endirekt inceleme uygulamasının ihdas edilmesi, vergi güvenlik açığının kapatılması ve vergi denetiminde etkinliğin sağlanması noktasında başarıyı yakalamayacaktır.

Kanaatimizce 4369 sayılı Kanunun kendisinden beklenen etkinliği sağlayamamasının nedeni, kapsamlı bir vergi reformuyla birlikte uygulamaya konulmamasıdır. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, öğretilde bu görüş hâkimdir.

Vergi reformu, toplam vergi yükünün toplumun katmanları arasında yer değiştirilmesi olarak tanımlanabilir. Vergi reformundan beklenen temel işlev, verginin tabana yayılması ve vergi gelirlerinin artırılması olmalıdır. OECD ülkeleri ile kıyaslandığında Ülkemizde toplam vergi yükünün düşük olduğu görülecektir.³⁵ "Toplam vergi yükü açısından nispeten düşük bir yüke sahip olan

Türkiye'nin toplumundaki vergi yükü algısının yüksek olmasına sebep olabilecek olan durum vergi yükünün dağılımıdır."³⁶

Bu noktada, kapsamlı bir vergi reformuyla vergi yükü toplumun katmanları arasında adil bir şekilde dağıtılmalı ve toplumda var olan yüksek vergi yükü algısı yıkılmalıdır. Böyle bir reformun parçası olarak ihdas edilecek bir vergi kontrol uygulamasının GVK'daki güvenlik açığını kapatacağı ve vergi denetiminde etkinliği sağlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

6.4- İhdas Edilme Gerekçesi Hakkında Kamuoyu Detaylı Olarak Bilgilendirilmelidir

Ülkemizdeki yüksek vergi yükü algısının kapsamlı bir vergi reformuyla giderilebileceğine çalışmamızın önceki bölümünde yer verilmiştir. Vergi reformuyla birlikte ihdas edilecek yeni vergi denetim uygulamaları bu sürece katkı sunacaktır. Bu uygulamalardan beklenen işlevin kamuoyu nezdinde kabul görmesi, bu uygulamaların tanıtımıyla yakından alakalıdır.

Harcama ve tasarruflardaki açıklanamayan artışın vergilendirilmesindeki temel amacın, kayıt dışı ekonominin kayıtlı hale getirilmesi olduğu konusunda kamuoyu bilgilendirilmelidir. Ayrıca kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ile vergisini muntazam ödeyen kimselerin vergi yükünün düşeceğine toplum inandırılmalıdır.

Endirekt inceleme yöntemlerinin, ABD'de 'finansal durum incelemeleri' ve 'ekonomik gerçeklik incelemeleri' şeklinde isimlendirildiğine daha önce değinmiştik. Ülkemizde de harcama ve tasarrufların kaynağını araştıran vergi incelemelerine benzer isimler verilebilecektir. Bu tür

³⁵ OECD Resmi İnternet Sitesindeki Verilere göre 2018 yılında toplam vergi yükü (Toplam Vergi Yükü/Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) OECD ortalaması %34,3- Türkiye ortalaması %24,4'tür. Erişim Adresi: (<https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-aspercentag-of-gdp-oecd.png.jpg>). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.

³⁶ Harun KILIÇASLAN, Serdar YAMAN. "Türkiye'de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma". (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/529314>). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.

incelemelere 'nerden buldun' şeklinde toplumda direnç oluşturabilecek isimler verilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

6.5- Kayıt Dışı ve Yastık Altı Tasarrufların Ekonomiye Kazandırılmasına Yardımcı Olabilecektir

Harcama ve tasarrufların kaynağını sorgulayan uygulamaların milli serveti yurt dışına kaçıracağı ve doğrudan yatırımların ülkeye girişini engelleyeceğine yönelik görüşler mevcuttur. Bu görüşü savunanlar, harcama ve tasarrufların kaynağının sorgulanmasının, Ülkemizde finansal darboğaza neden olacağından endişe etmektedirler.

Aslında yapılacak yasal düzenlemelerle bu endişelerin giderilmesi ve ülke sermaye stokunun güçlendirilmesi mümkündür. Ülkemizde değeri 100 ila 200 milyar dolar arasında olan yastık altı altın stoku bulunduğu bilinmektedir.³⁷ Yine yapılan gayri resmi araştırmalara göre, Ülkemizde 25 ila 100 milyar dolar tutarında, yastık altı döviz bulunduğu tahmin edilmektedir.

Bu noktada, Ülkemizde endirekt inceleme uygulamaları ihdas edilirken belli bir tarihten önce kayıt altına alınan tasarrufların vergilendirilmemesi prensibi benimsenmelidir. Şöyle ki; Ülkemizde gelir tanımının 01.01.2021 tarihinden itibaren elde edilen gelirlere uygulanmak üzere "gelir hangi kaynaktan elde edilirse edilsin vergilendirilir. Yasa dışı faaliyetlerden elde edilen gelir vergiye tabidir" şeklinde değiştirildiği varsayılın. Bu düzenlemeyle eş zamanlı olarak, "31.12.2020 tarihi itibarıyla, Türkiye'de mukim bankalarda kayıtlı olduğu tespit edilen menkul kıymetlerin kaynağı sorgulanamaz" şeklinde bir düzenleme yapılmasının, kayıt dışı tasarrufların kayıt altına alınması noktasında olumlu sonuçlar vereceği kanaatindeyiz.

Bu şekilde gerçekleştirilecek yasal düzenlemeler sonrasında, mükelleflerin tedavülde olmayan varlıklarını, daha sonra kaynağını açıklayamayacakları düşüncesiyle kayıtlı hale getirecekleri şüphesizdir. Bu yolla atıl vaziyette duran 125 ila 300 milyar dolarlık yastık altı tasarrufun ülke ekonomisine kazandırılması sağlanabilecektir.

Bu aşamada konunun doğrudan yabancı yatırımlar açısından da değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. ABD, geliri en geniş anlamıyla tanımlayan ve bu doğrultuda denetimler yapan ülkelerin başında gelmektedir. Yine ABD dünyada açık ara en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken ülkedir. Her ülkenin genel ekonomik durumunun ve içinde bulunduğu koşulların farklı olduğu açıktır. Ancak bu veriler bize gelir tanımında bir değişiklik yapılmasının doğrudan yabancı yatırımlar noktasında olumsuz bir yansımalarının olmayacağını göstermektedir.

6.6- Nasıl Bir Gelir Tanımı?

GVK'da gelir tanımının değiştirilmesi gündeme geldiğinde öncelikle, vergi yükünün daha adil dağılmasını sağlayacak bir tanım üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Bu hususun sağlanabilmesi, vergilendirmenin yapılabilmesi için gelir unsurunun kanunda açık bir şekilde belirtilmesi anlayışının terk edilmesine bağlıdır. Kanunda açıkça istisna olduğu belirtilmeyen ve Veraset ve İntikal Vergisinin konusuna girmeyen tüm gelir unsurlarının vergilendirilmesinin Ülkemiz şartlarına daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Kanunda açıkça istisna olduğu belirtilmeyen ve Veraset ve İntikal Vergisinin konusuna girmeyen tüm gelirlerin vergilendirilmesi, toplumun hiç vergi ödemeyen kesimlerini vergi ödemeye zorlayacak, vergisini muntazam ödeyen mükellefler üzerindeki vergi yükünün düşürülmesine de imkân tanıyacaktır.

³⁷ Bloomberg HT. (<https://www.bloomberght.com/piyasalar/haber/2077068-turkiye-de-2500-ila-5-bin-ton-altin-yastik-altinda>). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.

SONUÇ

Gelir Vergisi Kanununda, vergi güvenlik açığı problemi olduğu genel olarak kabul görmektedir. Ayrıca vergi denetiminde etkinliğin sağlanabilmesi adına, harcama ve tasarrufların kaynağının sorgulanabilmesi gereklidir.

Bu gerekliliğin mevcut vergi sistemimizde yapılacak yüzeysel değişikliklerle sağlanması, geçmişte görüldüğü üzere, bu tarz uygulamaların başarısını şansa bırakacaktır. Böyle önemli bir konuda başarının şansa bırakılmaması adına, üzerinde iyi çalışılmış bir vergi reformu gereklidir.

Son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ve yeni yeni ortaya çıkan yatırım araçları, olası bir vergi reformunun pek çok ayağı olacağının işaretidir. Ancak bu reformun önemli ayaklarından biride, mevcut Gelir Vergisi Kanunundaki vergi güvenlik açığı sorununa getireceği çözüm olmalıdır.

Sorununun giderilmesi adına Ülkemizde 'gelir' kavramının yeniden tanımlanması yani gelir tanımının genişletilmesi gerekmektedir. Mevcut gelir tanımının değişmesiyle, gerçek gelirlerin kavranabilmesi adına, harcama ve tasarrufların kaynağının araştırılabilmesi ihtiyacı doğacaktır. Bu aşamada ihdas edilecek endirekt vergi inceleme uygulamaları, vergi denetiminde etkinliği sağlayacaktır.

Vergi denetiminde sağlanan bu etkinliğin, milli serveti yurt dışına kaçıracağı ve ülkeye doğrudan yatırımların girmesini engelleyeceği endişesi tamamen yersizdir. Hatta sermaye hareketleri gözetilerek yapılacak yasal düzenlemelerle, kayıt dışı sermaye stokunun ülke ekonomisine kazandırılması mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- T.C Anayasası
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- Anayasa Mahkemesinin 12.11.1991 tarih ve 1991/43 sayılı kararı
- 482 sıra No'lu VUK Genel Tebliği

- BULUTOĞLU, K. (1967). Türk Vergi Sistemi. İstanbul. s.138.
- ARIKAN, Z., İNNECİ, A. (2015). "Vergilendirilebilir Gelir ve Gelir Vergisinde Üniter Yapıyı Bozan Uygulamalar". (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/230716>). Erişim tarihi: 8 Şubat 2020.
- BIYIK, R. (1999). "Gelir Tanımı Harcama ve Tasarruflardan Hareketle Gelirin Tespiti ve Mali Milat Uygulaması". (<https://www.vergidunyasi.com.tr/makaleler/2177>). Erişim tarihi: 8 Şubat 2020.
- ÖNGER, U., SERDAR, A., MERCİMEKÇİ, Y. (1982). "Servet Beyanı Esası ve Bazı Sorunlar". (<https://www.vergidunyasi.com.tr/makaleler/166>). Erişim tarihi: 08 Şubat 2020.
- SEViĞ, V. (2009). "Türk Vergi Sisteminde Servet Bildirimi İncelemeleri". (<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Veysi%20Sevi%C4%9F/T%-C3%BCrk%20vergi%20sisteminde%20servet%20bildirimi%20incelemeleri.pdf>). Erişim tarihi: 8 Şubat 2020.
- BOZDOĞAN, D., KURT, S. (2016). "Hayat Standardı Esasının Anayasal Vergileme İlkeleri Açısından İncelenmesi ve Vergiyi Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi". (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/803203>). Erişim tarihi: 9 Şubat 2020.
- GÜNGÖR, K. (2002). "4369 Sayılı Yasa İle Getirilen Temel Değişikliklerin 2003 Mali Yılına Girmeden Hatırlanması Ve İrdelemesi". (<https://www.mevzuatdergisi.com/2002/07a/03.htm>). Erişim tarihi: 15 Şubat 2020.
- SAVAŞ, T. (2005). "Uygulama Alanı Bulmamış Eski Bir Düzenlemeye Yeniden Bakış ve Vergi Sistemimizde Yapılması Zorunlu Radikal Düzenleme Önerileri". (<https://www.izmirymmo.org.tr/usercontent/images/BultenEylulEkim72-2005.pdf>). Erişim tarihi: 15 Şubat 2020.

- UYSAL, M. (2003). “Mali Milat Mı, Mali Cel-lat Mı?” (<https://www.vergidunyasi.com.tr/Makaleler/3798>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.
- DEMİR, İ. (2008). “ABD Vergi Sistemi ve Gelir İdaresi”. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19007>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.
- KARYAĞDI, N. (2006). “Amerika Birleşik Devletleri Gelir İdaresi’nde Vergi İnceleme-si”. (<https://vergialgi.net/assets/catalogs/amerika-birlesik-devletleri-gelir-idare-si-irs-te-vergi-incelemesi.pdf>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.
- SANDALCI, U., SANDALCI, İ. (2017). “Vergi Ahlakı ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi: Oecd Ülkeleri Özelinde Bir İnceleme”. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/402035>). Erişim tarihi: 16 Şubat 2020.
- DOĞAN, H. (2005). “Vergide Kayıt Dışılık Önlenmek İsteniyorsa”. (<https://www.vergidunyasi.com.tr/makaleler/3683>). Erişim tarihi: 28 Şubat 2020.
- ÇELİK, C. (2002). “Mali Milat Kalkmamalı Ancak Uygulamada Değişikliğe Gidilmelidir”. (http://www.degerymm.com.tr/tr/images/pdf/mali_milat_kalkmamali_ancak_uygulamada_degisiklige_gidilmelidir.pdf). Erişim tarihi: 28 Şubat 2020.
- KILIÇASLAN, H., YAMAN, S. (2017). “Türkiye’de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma”. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/529314>). Erişim tarihi: 21 Şubat 2020.